

فصل دوم

جغرافیای انسانی استان کرمان

درس ششم : تقسیمات سیاسی استان

تقسیمات سیاسی استان

استان کرمان، پهناورترین استان ایران است. در سال ۱۳۹۱ دارای ۲۳ شهرستان، ۵۸ بخش و ۶۷ شهر است. این شهرستان‌ها عبارت‌اند از: انار، بافت، بردسیر، بهم، جیرفت، رابر، راور، رفسنجان، رودبار جنوب، ریگان، زرنده، سیرجان، شهربابک، عنبرآباد، فهرج، قلعه گنج، کرمان، کهنوج، کوهبنان، منوجان، نورما شیر، فاریاب و ارزوئیه.

با مراجعه به نقشه سیاسی استان کرمان شکل ۱-۲ شهرستان محل سکونت خود را هاشور بزنید. شهرستان شما در کدام قسمت استان کرمان واقع شده است؟ و با کدام شهرستان‌ها یا استان‌های دیگر همسایه است؟

شکل ۱-۲- نقشه تقسیمات سیاسی استان کرمان

جدول ۱-۲- مشخصات شهرستان‌های استان کرمان

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
انار	انار	مرکزی	انار	بیاض	لطف آباد	انار
				حسین آباد	حسین آباد	امین شهر
ارزوئیه	ارزوئیه	مرکزی	ارزوئیه	ارزوئیه	ارزوئیه	ارزوئیه
				وکیل آباد	وکیل آباد	
				دهسرد	پتکان	
		صوغان	علی آباد	صوغان	سرخان	
				امیرآباد	امیرآباد	
بافت	بافت	مرکزی	بافت	بزنجان	بزنجان	بافت
				فتح آباد	بیدکردوئیه	
				کیسکان	کرین	
				گوغر	امیرآباد	
		خبر	کشکوئیه	خبر	خبر	
				دشتاب	کشکوئیه	
				وکیل آباد	وکیل آباد	
بردسیر	بردسیر	مرکزی	بردسیر	کوه پنج	ماهونک	بردسیر
				مشیز	دشتکار	
		لاله زار	لاله زار	لاله زار	لاله زار	لاله زار
				قلعه عسکر	قلعه عسکر	
		نگار	نگار	نگار	شهرنگار	نگار
				نارپ	نارپ	
		گلزار	گلزار	گلزار	شهر گلزار	گلزار
				شیرینک	شیرینک	
بم	بم	مرکزی	بم	حومه	خواجه عسکر	بم
				دهبکری	دهبید	
		بروات	بروات	روداب غربی	کروک	بروات
				کرک و نارتیج	پشت رود	
نرماشیر	نرماشیر	مرکزی	رستم آباد	پشت رود	قاسم آباد	نرماشیر
				عزیر آباد	ده وسط	
		رودآب	نظام شهر	رودآب شرقی	نظام شهر	نظام شهر
				مؤمن آباد	مؤمن آباد	

جیرفت	دولت آباد	اسفندقہ	جیرفت	مرکزی	جیرفت	جیرفت		
	دہ پیش سفلی	اسلام آباد						
	خاتون آباد	خاتون آباد						
	دولت آباد	دولت آباد						
	کھوروئیہ	ہلیل						
جبال بارز	میجان سفلی	رضوان	جبال بارز	جبال بارز				
	سقدر	سقدر						
	جبال بارز	مسکون						
درب بہشت	رضی آباد	دلفارد	درب بہشت	ساردوئیہ				
	ساردوئیہ	ساردوئیہ						
	صاحب آباد	گور						
اسماعیلی	بلوک	اسماعیلی	بلوک	اسماعیلی				
	کریم آباد سفلی	حسین آباد						
	دہنو فتح المبین	گنج آباد						
رابر	سیہ بنوئیہ	سیہ بنوئیہ	رابر	مرکزی	رابر	رابر		
	اسکر	رابر						
	کھنوج	جواران		ہنزا			ہنزا	
	ہنزا	ہنزا						
راور	دہ علی	راور	راور	مرکزی	راور	راور		
ہجدک	ہروز	حرچند	ہجدک	کوہساران				
	ہجدک	ہروز						
رفسنجان سرچشمہ	رضا آباد	آزادگان	رفسنجان	مرکزی	رفسنجان	رفسنجان		
	ہرمز آباد	اسلامیہ						
	خانمان	خانمان						
	داوران	درہ دران						
	لاہیجان	رزم آوران						
	مس سرچشمہ	سرچشمہ						
	کبوترخان	کبوترخان						
	قاسم آباد	قاسم آباد						
کشکوئیہ	حومہ الدین	راویز	کشکوئیہ	کشکوئیہ				
	شریف آباد	شریف آباد						
	شہر کشکوئیہ	کشکوئیہ						
بہرمان	شہر بہرمان	بہرمان	بہرمان	نوق			فردوس	فردوس
صفائیہ	اسماعیل آباد	رضوان	فردوس	فردوس				
	فردوسیہ	فردوس						

جغرافیای انسانی استان

رودبار جنوب	رودبار	مرکزی	رودبار	رودبار	رودبار
		جازموریان	زده کلوت	نهیض آباد	زده کلوت
				نهیض آباد	
ریگان	ریگان	مرکزی	ریگان	گاوکان	ریگان
		گنبدکی	محمدآباد گنبدکی	گنبدکی	شهرریگان
				ناصریه	محمدآباد گنبدکی
				ناصریه	
زرنند	زرنند	مرکزی	زرنند	اسلام آباد	ریحان شهر
				جرجافک	جرجافک
				حتکن	حتکن
				خانونک	خانونک
				دشت خاک	دشت خاک
				سرنیان	احمدی
				محمدآباد	محمدآباد
				بهشت وحدت	بهاء آباد
سیرجان	سیرجان	یزدان شهر	یزدان شهر	شعبیجره	یزدان شهر
				سیریز	سیریز
				یزدان آباد	یزدان شهر
سیرجان	سیرجان	مرکزی	سیرجان	شریف آباد	سیرجان
				نجف آباد	نجف شهر
		زیدآباد	زیدآباد	زیدآباد	زیدآباد
				محمودآباد سید	محمودآباد سید
سیرجان	سیرجان	ملک آباد	ملک آباد	گلستان	حاجی آباد بوزه خون
				ملک آباد	ملک آباد
		بلورد	بلورد	بلورد	بلورد
سیرجان	سیرجان	پاریز	پاریز	چهارگنبد	تکیه
				سعدت آباد	سعدت آباد
شهر بابک	شهر بابک	مرکزی	شهر بابک	استبرق	استبرق
				پاقلعه	مرج
				خاتون آباد	خاتون آباد
				خورسند	خورسند
				مدوارات	کم سرخ
				میمند	میمند
دهج	دهج	دهج	جوزم	دهج	دهج
				جوزم	جوزم
				خبر	خبر

عنبرآباد دوساری	دهنه گمرکان	امجز	عنبرآباد	مرکزی	عنبرآباد	عنبرآباد		
	دوساری	جهادآباد						
	علی آباد قدیری	علی آباد						
	خضرآباد	محمدآباد						
مردھک	گرم سالار رضا	گرم سالار	مردھک	جبال بارز جنوبی				
	مردھک	مردھک						
	کلجک	نرگسان						
فهرج	برج اکرم	برج اکرم	فهرج	مرکزی	فهرج	فهرج		
	فهرج	فهرج						
	حسن آباد	چاهدگال						
	دھنواسلام آباد	نگین کویر						
قلعه گنج	قلعه گنج	قلعه گنج	قلعه گنج	مرکزی	قلعه گنج	قلعه گنج		
	سرخ قلعه	سرخ قلعه						
	چاه داد خدا	چاه داد خدا						
	رمشک	رمشک						
	راین قلعه	مارز						
کرمان اختیارآباد باغین زنگی آباد	اختیارآباد	اختیارآباد	کرمان	مرکزی				
	باغین	باغین						
	زنگی آباد	زنگی آباد						
	دہلوءلوء	درختنگان						
	سرآسیاب فرسنگی	سرآسیاب فرسنگی						
چترود کاظم آباد	شهر کاظم آباد	کویرات	چترود	چترود	کرمان	کرمان		
	ھونک	معزہ						
راین	گروه	حسین آباد	راین	راین				
	دہمیرزا	راین						
شهداد اندوھجرد	اندوھجرد	اندوھجرد	شهداد	شهداد				
	تکاب	تکاب						
	سیرج	سیرج						
گلباف	جوشان	جوشان	گلباف	گلباف				
	کشیت	کشیت						
ماھان – جوپار محي آباد	لنگر	ماھان	ماھان	ماھان				
	شهر محي آباد	قناتغانستان						
فاریاب	شهر فاریاب	گلاشکرد	فاریاب	مرکزی	فاریاب	فاریاب		
	مہروثہ پایین	مہروثہ						
	حور یاسفید	حور						
	زھمکان	زھمکان						

جغرافیای انسانی استان

کهنوج	بارگاه	دهکهان	کهنوج	مرکزی	کهنوج	کهنوج		
	زه	نخلستان						
	کونک وسط	کونک						
	چاه حاجی کردی کرمان	حومه	چاه مرید					
	چاه مرید	چاه ریگان						
کوهبنان	جور	جور	کوهبنان	مرکزی	کوهبنان	کوهبنان		
	خرم دشت	خرم دشت						
کیانشهر	طغرالجرد	طغرالجرد	کیانشهر	طغرالجرد				
منوجان	منوجان	قلعه	منوجان	مرکزی	منوجان	منوجان		
	گشمیران	گشمیران						
	نورآباد	نورآباد						
نو دژ	بجگان	بجگان	نو دژ	آسمینون				
	نو دژ	نو دژ						

فعالیت

— باتوجه به جدول ۱-۲ جدول زیر را کامل کنید.

نام شهرستان محل سکونت شما	بخش های شهرستان محل سکونت شما	شهرهای شهرستان محل سکونت شما
.....
.....
.....
.....
.....

درس هفتم : جمعیت استان

استان کرمان در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ دارای ۲۹۳۸۹۸۸ نفر جمعیت بوده است و از نظر پراکندگی جمعیت ۱۶۸۹۸۴۲ نفر (۵۷/۵ درصد) در مناطق شهری و بقیه جمعیت در روستاها و مناطق عشایری بوده اند. شهرستان کرمان با ۶۷۷۶۵۰ نفر (۲۵/۵ درصد) پر جمعیت ترین شهرستان استان است. این در حالی است که شهر کرمان با ۵۱۵۱۱۴ نفر جمعیت بیشترین جمعیت شهری (۳۴ درصد از کل جمعیت شهرنشین استان) را به خود اختصاص داده است.

ویژگی های جمعیتی استان کرمان

الف) تراکم نسبی جمعیت : استان کرمان بیش از ۱۱ درصد وسعت کشور را داراست و این در حالی است که کمتر از ۴ درصد جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است. با توجه به وسعت استان کرمان و سرشماری جمعیت در سال ۱۳۹۰، تراکم جمعیت در استان کرمان چقدر است؟

استان کرمان یکی از استان های کم تراکم از نظر جمعیت می باشد. به نظر شما چه عواملی سبب شده است استان کرمان در مقایسه با کشور از تراکم کمتری برخوردار باشد؟

پرتراکم ترین شهرستان استان کرمان در سال ۱۳۸۵ شهرستان رفسنجان با تراکم نسبی ۲۸/۶ نفر در کیلومتر مربع است. این تراکم در سال ۱۳۹۰ به ۳۴/۸ نفر در کیلومتر مربع رسیده است. آیا می توانید علت تراکم بیشتر جمعیت در شهرستان رفسنجان را نسبت به بقیه استان، و افزایش آن در سال ۱۳۹۰ را بیان کنید؟

با توجه به جدول ۲-۳ تراکم نسبی را در شهرستان محل سکونت خود محاسبه نمایید.

ب) رشد جمعیت : طی ده ساله ۸۵-۱۳۷۵ نرخ رشد جمعیت در کشور ۱/۹ درصد بوده است. این در حالی است که نرخ رشد جمعیت در استان کرمان نسبت به کشور بالاتر بوده است. با توجه به جدول و نمودار تغییرات جمعیت، روند رشد جمعیت در مناطق شهری و روستایی در استان کرمان را تجزیه و تحلیل کنید.

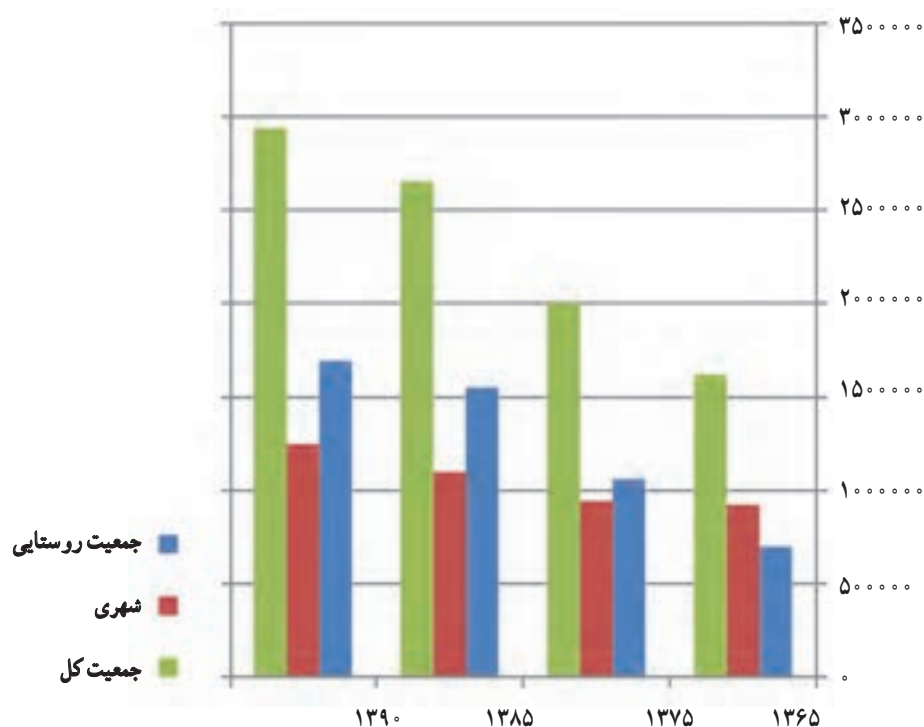
جدول ۲-۲- روند تغییرات جمعیت شهری و روستایی و عشایری استان ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰

۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		۱۳۶۵		شرح
درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	
۱۰۰	۲۹۳۸۹۸۸	۱۰۰	۲۶۵۲۴۱۳	۱۰۰	۲۰۰۴۳۲۸	۱۰۰	۱۶۲۲۹۵۸	استان
۵۷/۵	۱۶۸۹۹۱۸	۵۸/۵	۱۵۵۲۵۱۹	۵۲/۸	۱۰۶۰۰۷۵	۴۳	۶۹۸۷۵۵	شهری
۴۲/۵	۱۲۴۹۰۷۰	۴۱/۵	۱۰۹۹۸۹۴	۴۷/۲	۹۴۴۲۵۳	۵۷	۹۲۴۲۰۳	روستایی و غیر ساکن

جدول ۳-۲. وسعت، جمعیت و درصد شهرنشینی شهرستان‌های استان کرمان

ردیف	نام شهرستان	وسعت (کیلومتر مربع)	کل جمعیت (۱۳۹۰)	تعداد شهرنشین (۱۳۹۰)	درصد شهرنشینی
۱	ارزونی	۴۹۸۰	۴۱۹۷۱	۷۵۵۵	۱۸
۲	انار	۲۱۲۵	۳۵۲۹۵	۱۷۶۴۴	۵۰/۰
۳	بافت	۴۴۹۷	۷۵۹۴۰	۳۷۱۴۱	۴۸/۹۱
۴	بردسیر	۶۱۳۶	۷۳۷۳۸	۴۳۹۵۷	۵۹/۶۱
۵	بم	۵۱۷۸	۱۹۵۶۰۳	۹۸۶۶۴	۵۰/۴۴
۶	جیرفت	۸۶۰۲	۲۷۷۷۴۸	۱۲۱۹۸۸	۴۳/۹۲
۷	رابر	۱۹۵۳	۳۴۳۹۳	۱۱۶۵۷	۳۳/۸۹
۸	راور	۱۳۹۳۶	۴۰۲۹۵	۲۲۶۵۱	۵۶/۲۱
۹	رفسنجان	۸۲۷۳	۲۸۷۹۲۱	۱۷۱۱۹۷	۵۹/۶۴
۱۰	رودبار	۶۸۶۴	۱۰۴۴۲۱	۱۲۲۲۳	۱۱/۷
۱۱	ریگان	۸۵۸۶	۶۶۳۳۵	۹۶۶۴	۱۴/۵۷
۱۲	زرند	۴۵۹۰	۱۲۹۱۰۴	۷۰۱۳۵	۵۴/۳۳
۱۳	سیرجان	۱۲۷۱۹	۲۶۷۶۹۷	۲۰۸۰۳۳	۷۷/۷۱
۱۴	شهربابک	۱۳۵۷۲	۹۰۴۹۵	۶۴۴۲۴	۷۱/۹
۱۵	عنبرآباد	۴۶۹۹	۸۵۶۴۹	۲۵۳۹۷	۲۹/۵۵
۱۶	فاریاب	۲۵۶۴	۳۴۴۱۷	۶۰۲۵	۱۸/۰
۱۷	فهرج	۴۵۵۸	۶۸۰۳۸	۱۱۹۳۹	۱۷/۵۵
۱۸	قلعه گنج	۱۰۴۴۴	۷۶۳۷۶	۱۲۶۶۳	۱۶/۵
۱۹	کرمان	۴۵۴۰۱	۷۲۲۴۸۴	۶۲۱۳۷۴	۸۶
۲۰	کهنوج	۲۲۱۰	۸۶۲۹۰	۴۳۹۷۷	۵۰/۹
۲۱	کوهبنان	۳۲۹۶	۲۱۷۲۱	۱۶۶۴۸	۷۶/۶
۲۲	منوجان	۳۵۶۱	۶۴۵۲۸	۱۹۵۷۰	۳۰/۳۲
۲۳	نرماشیر	۲۹۹۳	۵۸۳۲۹	۸۲۱۶	۱۴/۰۸
	مجموع	۱۸۱۷۳۷	۲۹۳۸۷۸۸	۱۶۶۲۷۴۲	۵۷/۵

شکل ۲-۲- نمودار تغییرات جمعیت استان کرمان طی دوره ۹۰-۱۳۶۵

ج) ترکیب جمعیت : به جدول ۲-۲ و شکل ۲-۲ نگاه کنید. درصد جمعیت شهرنشین از ۴۳ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۵۷/۵ درصد در سال ۱۳۹۰ رسیده است. به نظر شما چه عواملی سبب شده است در این دوره ۲۵ ساله از درصد جمعیت روستایی و غیر ساکن کاسته شده و بر درصد جمعیت شهرنشین افزوده شود؟

در این دوره، استان کرمان نیز مانند دیگر استان‌های کشور، به موازات رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی، به سمت الگوی اجتماعی تکامل یافته‌تری پیش رفت و شیوه زندگی عشایری به روستائیشینی و روستائیشینی به شهرنشینی گرایش پیدا کرد. بخشی از جمعیت روستایی، به دلیل رشد بالای جمعیت و کمبود امکانات در روستا و جاذبه‌های شهری، روستا را رها کرده و به شهر مهاجرت کرده و در نتیجه شمار جمعیت شهری در این دوره به بیش از ۲ برابر افزایش یافته است.

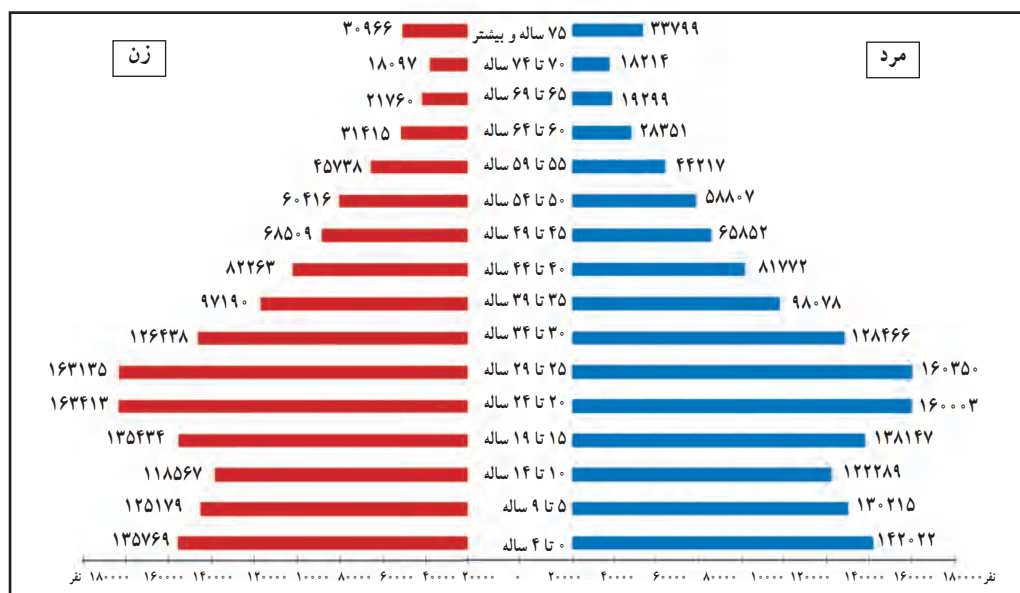
د) ساختمان سنی جمعیت : نگاهی به هرم سنی جمعیت در استان کرمان نشان می‌دهد پایه هرم سنی جمعیت جمع شده که نشان‌دهنده کاهش رشد جمعیت نسبت به دهه قبل از آن است. به طوری که از کل جمعیت استان کرمان در سال ۱۳۸۵ تعداد ۲۳۴۹۷۶ نفر یعنی حدود ۸/۸ درصد از جمعیت، کمتر از ۵ سال دارند که در مقایسه با دهه قبل، حدود ۶ درصد کاهش نشان می‌دهد. در سرشماری آبان ماه ۱۳۸۵ از کل جمعیت استان ۱۳۵۳۸۸۵ نفر مرد و ۱۲۹۸۵۴۸ نفر زن بوده‌اند، یعنی نسبت جنسی در استان برابر با ۱۰۴ است. البته این نسبت برای اطفال کمتر از یک سال، ۱۰۵ و برای بزرگسالان، ۱۱۷ نفر به دست آمده است.

اگر سیاست کاهش جمعیت به همین صورت ادامه پیدا می‌کرد استان کرمان را در آینده با مشکلاتی از جمله برهم خوردن تعادل جمعیتی و نیروی کار فعال روبه‌رو می‌کرد.

جغرافیای انسانی استان

جدول ۴-۲- ترکیب سنی جمعیت کرمان در سال ۱۳۹۰

گروه‌های سنی	سن	تعداد جمعیت	درصد
کودکان و نوجوانان	۱۴- سال	۷۷۴۰۴۱	۲۷/۱۱
جوانان و بزرگسالان	۱۵-۶۴ سال	۱۹۳۸۲۱۷	۶۷/۹
کهن سالان	۶۵ ساله و بیشتر	۱۴۲۱۳۵	۴/۹۷

شکل ۳-۲- نمودار هرم سنی استان کرمان در سال ۱۳۹۰

فعالیت

- ۱- با توجه به هرم سنی استان کرمان بگویید گروه سنی ۱۹-۱۵ سال چند نفر است. چند درصد جمعیت را تشکیل می‌دهد؟
- ۲- بالا بودن نسبت جنسی در بزرگسالان نسبت به اطفال کمتر از یک سال بیانگر چیست؟

هـ) مهاجرت: طی دهه ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ نرخ رشد جمعیت در کشور ۱/۹ درصد و در استان کرمان ۲/۷ درصد بوده است. علت این مسئله علاوه بر بالا بودن نرخ موالید در مناطق روستایی، به خاطر مهاجرت به استان به‌ویژه در مناطق شهری بوده است. به علت وجود استعدادهای بالقوه در بخش‌های صنعت و معدن، کشاورزی و سایر بخش‌های اقتصادی و فرهنگی مهاجرت‌های زیادی به استان صورت می‌گیرد؛ از کل مهاجرت‌ها بیشترین مهاجران به استان، افغانی هستند. بیشترین مهاجران داخلی به استان از استان‌های یزد، تهران، خراسان، آذربایجان غربی، قزوین، سیستان و بلوچستان، فارس و خوزستان می‌باشند که در بخش‌های معدن، کشاورزی و غیره مشغول شده‌اند.

درس هشتم : شیوه‌های زندگی در استان

آیا می‌دانید که مردم استان کرمان به چه شیوه‌هایی زندگی می‌کنند؟
در کشورمان ایران مردم به سه شیوه کوچ‌نشینی، روستایی و شهری زندگی می‌کنند که در این درس با شیوه‌های زندگی در استان کرمان آشنا می‌شوید.

زندگی عشایری

به دلیل تنوع آب و هوایی و مجاورت مناطق گرمسیری (قشلاق) و سردسیری (بیلاق) با یکدیگر در بخش وسیعی از استان، یکی از کهن‌ترین معیشت‌های اقتصادی؛ یعنی کوچ‌نشینی در استان کرمان به وجود آمده است.

شکل ۴-۲ زندگی عشایری

شکل ۵-۲ عشایر استان کرمان

عشایر استان کرمان را می‌توان به دو دسته اصلی تقسیم کرد.

الف) کوچ نشین : این شیوه مانند نواحی غرب کشور است که کوچ نشینان همراه دام‌هایشان کوچ می‌کنند و اقتصاد آن‌ها مبتنی بر دامداری و دامپروری است. این گونه عشایر از زراعت و باغداری ناچیزی برخوردارند. قلمرو بیلاقی این عشایر ارتفاعات کوه پنج، چهل تن، هزار، لاله زار، جبال بارز و قسمت‌های شمال شهرستان جیرفت (ساردوئیه) و اسفندقه است. با سرد شدن هوا عشایر به تدریج به سوی مناطق قشلاقی کوچ می‌کنند. این مناطق، شامل سرزمین‌های پست و کم ارتفاع در محدوده شهرستان‌های جیرفت، کهنوج، فاریاب و قسمت‌هایی از رودان و حاجی‌آباد (استان هرمزگان) می‌شود.

ب) نیمه کوچ نشین : در این شیوه اغلب خانوارها خودشان ساکن‌اند، ولی دام‌هایشان را کوچ می‌دهند. این دسته از عشایر علاوه بر دامداری و دامپروری به زراعت و باغداری نیز می‌پردازند. و خانوارهای آن‌ها معمولاً در نواحی پایکوهی و به صورت طایفه‌ای زندگی می‌کنند.

جمعیت عشایری استان ۶۵ درصد مراتع را برای تعلیف دام‌های خود در اختیار دارد. امروزه چرای بیش از حد دام‌ها مراتع را در معرض انهدام قرار داده و خشکسالی‌های اخیر هم علت دیگری بوده که حیات معیشتی عشایر کوچ نشین را به شدت آسیب پذیر کرده است. در سال‌های اخیر طرح اسکان عشایر در برخی مناطق استان به اجرا در آمده است و در کنار برخی مشکلات پدید آمده نتایج مفیدی هم در بر داشته است؛ از جمله :

۱- استفاده بیشتر و کامل‌تر از امکانات آموزشی، خدماتی و بهداشتی و فرهنگی

۲- آموزش شیوه‌های جدید دامداری و دامپروری به عشایر اسکان یافته

۳- جلوگیری از تخریب مراتع و فرسایش خاک.

فرهنگ عشایر استان کرمان متأثر از نوع خاص زندگی کوچ‌نشینی است. عشایر آداب و رسوم و مراسم ویژه دارند. برخی از مراسم این گروه اجتماعی شامل سده سوزی چوپانی، جشن زایش رمه و خضری شدن، جشن سر سال، مراسم قوچ‌اندازان، آیین شیرواری و مراسم چهلم بهار و آیین گُرک و بشم چینی است.

فعالیت

۱- آیا در شهرستان محل زندگی شما جمعیت عشایری وجود دارد؟

۲- در صورت وجود جمعیت عشایری، چند طایفه از عشایر شهرستان محل سکونت خود را نام برده و بگویید
بیلاق و قشلاق آن‌ها کجاست.

زندگی روستایی

شکل ۲-۶- روستای میمند یکی از نمونه‌های سکونت اولیه در ایران

آب با آبادی در ایران پیوند دیرینه دارد. در نواحی مرکزی و شرقی کشور به‌خصوص استان کرمان پسوند اکثر روستاها کلمه (آباد) برگرفته از آب و آبادی است.

در پیدایش سکونتگاه‌های روستایی در استان کرمان آب از مهم‌ترین عوامل بوده است. خاک حاصلخیز، دسترسی به راه‌های ارتباطی و عامل دفاعی از دیگر عوامل مهم محسوب می‌شوند.

در استان کرمان مانند دیگر نواحی خشک و نیمه خشک ایران نوع روستاها متمرکز است. با این تفاوت که در نواحی کوهستانی و دشت‌های استان، شکل روستاها و مصالح به‌کار رفته در آنها تا حدودی متفاوت است.

در نواحی کوهستانی و مناطق پایکوهی استان کرمان به تبعیت از محیط طبیعی؛ خانه‌های روستایی یا در دامنه کوه‌ها واقع شده و شکل پلکانی به‌خود گرفته‌اند، یا در دره‌ها که در این صورت شکل دره‌ای دارند. در روستاهای کوهستانی معمولاً دیوار (پی) ساختمان‌ها را از سنگ و روی سقف خانه‌ها را با چوب پوشانده و روی آن گل می‌ریزند. در این گونه روستاها زمین‌های کشاورزی در قسمت‌هایی واقع شده‌اند که خاک بیشتر داشته و از شیب کمتری برخوردارند. آب آشامیدنی و زراعی این گونه روستاها بیشتر از چشمه و قنات فراهم می‌شود.

شکل ۲-۷- روستای پلکانی ریشه شهر بابک

جغرافیای انسانی استان

در نواحی دشت با توجه به شرایط اقلیمی و محیط طبیعی خانه‌های روستایی بیشتر از خشت و گل و با سقف گنبدی‌اند. در این گونه روستاها در گذشته برای خنک کردن خانه‌ها از بادگیر استفاده می‌شده است. امروزه مصالح با دوام‌تر و جدیدتر در ساخت خانه‌های این مناطق استفاده می‌شود.

این نوع روستاها بیشتر از آب سفره‌های زیرزمینی به صورت قنات و یا با استفاده از موتورهای آب کشی آب را به مزارع و باغات خود می‌آورند. و در نواحی شمال استان بیشتر به فعالیت باغداری به‌ویژه کشت پسته مشغول‌اند.

شکل ۸-۲- خانه‌های خشت و گلی همراه با بادگیر

در نواحی جنوبی استان کرمان که از محروم‌ترین مناطق ایران است هنوز بیشترین درصد جمعیت در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. عده زیادی از آن‌ها در خانه‌هایی به نام کَپر زندگی می‌کنند. که اگر برای اشتغال و مسکن آن‌ها فکر اساسی نشود در آینده‌ای نه چندان دور، آن‌ها نیز به نواحی شهری مهاجرت کرده و بر درصد جمعیت شهرنشین و همچنین مشکلات شهرها می‌افزایند.

شکل ۹-۲- کَپر نشینی در جنوب استان کرمان

جدول ۵-۲- شهرستان‌هایی که بیشترین جمعیت روستایی استان کرمان را دارا هستند (سال ۱۳۹۰)

ردیف	شهرستان	جمعیت کل	جمعیت روستایی و عشایری	درصد
۱	بافت	۷۵۹۴۰	۳۷۱۴۱۰	۵۱/۱
۲	جیرفت	۲۷۷۷۴۸	۱۵۵۷۶۰	۵۶/۱
۳	رایر	۳۴۳۹۴	۲۲۷۳۷	۶۶/۱۱
۴	رودبار	۱۰۴۴۲۱	۹۲۱۹۸	۸۸/۳
۵	ریگان	۶۶۳۳۵	۵۶۶۷۱	۸۵/۴۳
۶	عنبرآباد	۸۵۶۴۹	۶۰۲۵۲	۷۰/۴۵
۷	فهرج	۶۸۰۳۸	۵۶۰۹۹	۸۲/۴۵
۸	قلعه گنج	۷۶۳۷۶	۶۳۷۱۳	۸۳/۴۲
۹	منوجان	۶۴۵۳۸	۴۴۹۶۸	۶۹/۶۷
۱۰	نرماشیر	۵۸۳۲۹	۵۰۱۱۳	۸۵/۸۹
۱۱	فاریاب	۳۴۴۱۷	۲۸۳۹۲	۸۲/۵
۱۲	ارزونه	۴۱۹۷۹	۳۴۴۲۴	۸۲

کشاورزی مهم‌ترین فعالیت اقتصادی روستاییان بوده و باغداری، زراعت، دامداری و دامپروری و صنایع دستی به ترتیب مهم‌ترین منابع درآمد روستاییان این استان محسوب می‌شوند. این استان با در اختیار داشتن حدود ۲۵ درصد باغات کشور بزرگ‌ترین تولید کننده محصولات باغی است و عمده محصولات درختی آن عبارت‌اند از: پسته، خرما، مرکبات و گردو. علاوه بر محصولات درختی؛ در زمینه محصولات صیفی و جالیزی و نیز دانه‌های روغنی سهم عمده‌ای در اقتصاد کشاورزی دارد. در روستاهای استان کرمان دامداری به صورت سنتی و نیز با شیوه‌های جدید و علمی رواج دارد. در گذشته دامداری و دامپروری نقش مهمی در تولید پشم و روتق صنایع دستی استان به ویژه قالی بافی داشته است، به طوری که قالی کرمان و به ویژه راور از شهرت فراوان برخوردار است، ولی در سال‌های اخیر این هنر روتق گذشته را از دست داده است.

شکل ۱۰-۲- دامداری و دامپروری از منابع درآمد روستاییان استان کرمان

فعالیت

– مهاجرت روستاییان به شهرها چه مشکلاتی برای شهرها به وجود می آورد؟

شکل ۱۱-۲ چشم اندازی از شهر کرمان

شکل ۱۲-۲ شهر را ور با نقش ارتباطی

زندگی شهری

هسته اولیه بسیاری از شهرهای ایران از جمله شهرهای استان کرمان در جایی بوده که به آب دسترسی داشته اند و بسیاری از شهرها در اصل، روستاهای بزرگی بوده اند که با افزایش جمعیت و ایجاد مؤسسات و ادارات مختلف به شهر تبدیل شده اند. شهرهای استان کرمان به دلیل شرایط آب و هوایی گرم و خشک و کمبود منابع آب در اکثر نواحی استان، دور از یکدیگر واقع شده اند و در فاصله بین آنها بعضی از شهرهای کوچک به صورت اقماری به وجود آمده اند، مانند بروات (بم)، چوپار، چترود و ماهان (کرمان) و

در سال ۱۳۹۰ در استان کرمان ۶۷ سکونتگاه شهری وجود داشته که ۵۷/۵ درصد از جمعیت استان را در خود جای داده است.

جدول ۶-۲ پرجمعیت ترین نقاط شهری استان کرمان (سال ۱۳۹۰)

ردیف	نام شهر	تعداد جمعیت	ردیف	نام شهر	تعداد جمعیت
۱	کرمان	۶۲۱۳۷۴	۷	بردسیر	۴۴۹۵۷
۲	سیرجان	۲۰۸۰۳۳	۸	کهنوج	۴۳۹۷۷
۳	رفسنجان	۱۷۱۱۹۷	۹	راور	۲۲۶۵۱
۴	بم	۹۸۶۶۴	۱۰	انار	۱۷۶۴۵
۵	زرنند	۷۰۱۳۵	۱۱	کوهبنان	۱۶۶۴۸
۶	شهر بابک	۶۳۴۲۴			

شکل ۱۳-۲- شهر ماهان

شهرهای استان کرمان از نظر نقش و عملکرد وضعیت یکسانی نداشته و از درجات متفاوتی برخوردارند. بیشتر آن‌ها دارای نقش اداری، خدماتی و تجاری اند اما بعضی از این نقش‌ها، بارزتر است؛ مثلاً نقش اداری سیاسی در کرمان، ارتباطی در انار و سیرجان، تاریخی در بم و جیرفت و... در سال‌های اخیر بر اثر رشد جمعیت و همچنین مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها و تحولات دیگر نقش بعضی از شهرها نیز تغییر کرده یا در حال تغییر است.

شکل ۱۴-۲- شهر جیرفت

شهر کرمان

این شهر به عنوان مرکز استان در زمینی نسبتاً هموار قرار گرفته که از شمال به زنگی آباد و ارتفاعات باداموئیه از جنوب به ماهان و جوپار، از شرق و غرب به شهداد و دشت باغین می‌رسد. این شهر قدمت دیرینه دارد و نام قدیمی آن، گواشیر (شهرادشیر) بوده است. محلات قدیمی شهر اغلب بیانگر پیشینه تاریخی ساکنان آن است. بافت قدیم کرمان، بخشی از میراث فرهنگی را در خود جای می‌دهد و عبور از این محلات قدیمی با ویژگی‌ها و کارکردهای خاص خود، آداب و رسوم و سنن دوران گذشته را به ذهن تداعی می‌کند. تغییر بافت قدیمی به علت وجود کوچه‌های باریک و پریچ و خم از جمله مشکلات قابل توجه است. که اقدامات مؤثری در راستای اصلاح و بهسازی بافت قدیم شهر صورت گرفته است. از جمله محلات قدیمی کرمان می‌توان محله شهر، شاه عادل، خواجه خضر، محله یهودی‌ها، بازار شاه، میدان قلعه، محله زرتشتی‌ها، گلبازخان و... را نام برد. از بازارهای تاریخی و دیدنی شهر کرمان می‌توان به بازار مظفری، بازار گنجعلی‌خان، بازار قیصریه، بازار مسگری، بازار وکیل و... اشاره کرد. شهر کرمان به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص خود و قرار گرفتن در گذرگاه تجارت و نیز راه ابریشم، کاروان‌های تجاری زیادی را پذیرا بوده است. این امر سبب به وجود آمدن کاروانسراهایی با ساخت حفاظتی ویژه شده است. از جمله کاروانسراهای عمده کرمان که میهمانان زیادی را در خود جای می‌دادند می‌توان، کاروانسرای گلشن، کاروانسرای گنجعلی‌خان، کاروانسرای وکیل، کاروانسرای حاج آقا علی، کاروانسرای هندوها و... را نام برد.

شکل ۱۵-۲- شهر کرمان

شکل ۱۶-۲- مسجد جامع کرمان - شهر کرمان

شکل ۱۷-۲- کاروانسرای وهاب‌زاده رفسنجان

فصل سوم

ویژگی‌های فرهنگی استان کرمان

